В ті найкоротші й сонні зимові дні, вранці і ввечері оторочені хутряними облямівками сутінок, в час, коли місто все глибше і глибше западало в лабіринти зимових ночей, а короткий світ з трудом повертав його до пам'яті й тями, мій батько вже був пропащим, віддався і присягнув сфері потойбічній.

Лице та голова буйно і дико заросли сивим волоссям, безладно настовбурченими віхтями, щетиною, смичками, які вистрілювали з бородавок, брів та ніздрів — що робило його подібним до старого настрашеного лиса.

Нюх та слух непомірно загострилися, по грі мовчазного, напруженого лиця читалося, що з їх допомогою він тримає неустанний зв'язок з невидимим світом темних закамарків, мишачих нір, димоходів та трухлявих порожнин під підлогою.

Нічні шкробання і хрусти — це таємне, скрипуче життя підлоги — мало в ньому прецизійного і чуйного підглядача, нишпору та змовника. Віддавався цьому до решти — весь поринав в ту недоступну для нас сферу, з котрої навіть не пробував подати якоїсь вістки.

Часто, коли та невидима сфера викидала щось занадто абсурдне, він ляскав пальцями і тихо сміявся до самого себе; одним поглядом доходив до порозуміння з нашим, теж втаємниченим в той світ котом, котрий, мружачи від нуди та байдужості косі шпарки очей, підіймав в знак згоди свій цинічно холодний смугастий писок.

Бувало за обідом батько раптом відкладав ножа та виделку і з зав'язаною на шиї серветкою по-котячому підносився, навшпиньки крався до дверей сусідньої порожньої кімнати і зі всією можливою обережністю заглядав в дірку для ключа. Потім, немов засоромившись, повертав до столу, при цьому схвильовано усміхався і, поринувши в нурт свого глибинного монологу, щось невиразно буркотів та воркав.

Щоб вирвати його з того стану розпорошеності і якось відволікти від хворобливих досліджень, мати витягала його на вечірні променади — йшов мовчки, без опору, але байдуже, розсіяно і відсторонено.

Якось ми навіть вибрались до театру. І знову опинились в тому великому, повному сонного людського гомону і безладного замішання, погано освітленому та брудному залі. Переплили людським натовпом, і перед нами виринуло склепіння якогось іншого небозводу — величезна блідо-голуба заслона. В велетенському полотняному обширі ширяли великі рожево мальовані маски. Те штучне небо вусібіч перло й розпливалось, наростало могутніми подихами пафосу й помпи, атмосферою того несправжнього, повного пишноти світу, який народжувався на лункому риштуванні сцени. Дріж, що пробігав широким чолом того неба, подих величезного шматка тканини, від якого росли і оживали маски, зраджував всю ілюзорність цього небозводу, зводив його дійсність до трему, який в метафізичні хвилі ми осягаєм як мерехтіння таїнства.

Маски тріпотіли червоними повіками, кольорові губи щось безмовно нашіптували, і я знав, що прийде мить, коли напруга таємничості сягне зеніту, і тоді розбурхане небо заслони справді трісне, скресне й покаже нечувані та блискучі речі.

Але дочекатись тієї хвилі мені не судилось, бо батько почав тим часом проявляти певні ознаки неспокою, лапався по кишенях і нарешті повідомив, що забув гаманця з грішми та важливими документами.

Після короткої наради з матір'ю, де порядність Аделі знайшла поспішну, огульну оцінку, мені запропонували вирушити па пошуки гаманця додому. На думку матері до початку вистави залишалось ще доволі часу, і, враховуючи мою жвавість, я міг ще повернутись вчасно.

Я вийшов в зимову, кольорову від ілюмінацій неба ніч. Це була одна з тих ясних ночей, зоряний небозвід яких аж розпадається, розламується і

тріскає лабіринтом окремих небес, котрих вистачило б цілому місяцю зимових ночей, щоб укрити своїми срібними мереженими абажурами всі їхні нічні видіння, авантюри й карнавали.

О, якою легковажністю було доручати такої ночі важливу й нагальну справу молодому хлопцю, адже в її півсвітлі вулиці стають кількакрат довшими, переплітаються і міняються місцями одні з одними. В глибині міста відкриваються, так би мовити, вулиці подвійні, вулиці двійники, вулиці хибні і підступні. Заворожена й обманута уява породжує ніби-то давно знані й відомі фальшиві плани міста в котрих ті вулиці дістають своє місце і назву, а ніч, в своїй невичерпності не знаходить більш вартого заняття, ніж навіювати все нові й нові їх конфігурації. Ті зваби зимових ночей, як правило, починаються невинним бажанням зрізати шлях, скористатись не звичним, а коротшим проходом. Постають спокуси спростити складний перехід звернувши в якийсь ще не знаний провулок. Але цим разом почалось інакше.

Ступивши пару кроків, я помітив, що не прихопив пальто. Хотів повернутись, та, хвильку зваживши, вирішив, що це була б даремна втрата часу, адже ніч не така вже й холодна, навпаки, її жилкували цівки дивного тепла, подихи якоїсь облудної весни. Сніг зібгався білими баранцями, невинним і солодким, надушеним фіалками руном. Такими самими баранцями розпустилося й небо, в котрому двоївся і троївся місяць — демонстрував всі свої позиції та фази.

Того дня небо оголило свою внутрішню будову в формі чогось подібного до анатомічних препаратів, які демонстрували спіралі і шари світла, розтини блідо-зелених брил ночі, плазму простору та тканину нічних марень.

В таку ніч неможливо, йдучи Підвальною чи якоюсь іншою темною вулицею, котрі є зворотньою стороною, чимось на кшталт підшивки чотирьох ліній ринку, і не згадати, що цієї пізньої пори ще часом бувають відчинені деякі з тих особливих і таких привабливих крамниць, про котрі

в дні звичайні забувається. Я називаю їх цинамоновими крамницями через темні панелі тієї барви, якими вони обшиті.

Ці дійсно шляхетні, відкриті пізньої ночі торгові заклади завжди були предметом моїх гарячих мрій.

Їх ледь освітлені, темні і урочисті інтер'єри були просякнуті запахами фарб, лаку, ладану, ароматом далеких країв і рідкісних тканин. Там можна було знайти бенгальські вогні, чародійські скрині, марки давно загинулих країн, китайські перебивні малюночки, індиго, каніфоль з Малабару, яєчка екзотичних комах, папуг, туканів, живих саламандр і василісків, корінь мандрагори, нюрнберзькі механізми, гомункулусів в горшках, мікроскопи й люнети, а перш за все — рідкісні та особливі книги, повні чудернацьких малюнків і приголомшуючих оповідей старі фоліанти.

Пам'ятаю тих старих та достойних торгівців, котрі в тактовному мовчанні, з опущеними очима обслуговували клієнтів і були мудрі та поблажливі щодо всіх їх найпотаємніших бажань. Але перш за все була там книгарня, де я одного разу мав нагоду розглядати рідкісні та заборонені друки, публікації таємних клубів, котрі здіймали заслону з таємниць нестерпних та п'янких.

О, як рідко трапляється нагода з малою, проте достатньою сумою грошей, відвідати ті крамниці. І, не дивлячись на всю важливість довіреної нашій ревності справи, упускати цієї нагоди я не міг.

Згідно з моїми розрахунками, щоб добратися до вулиці нічних крамниць, слід було пірнути в бічну вуличку а потім минути на ній два чи три провулки. Це віддаляло мене від мети, але запізнення можна було б надолужити, якщо повертатись шляхом на Соляні Жупи.

Окрилений бажанням відвідати цинамонові крамниці, я звернув у відому мені вулицю і більш летів, ніж йшов, хоч слідкував, щоб не збитись

з дороги. Так минув вже третій чи четвертий провулок, а жаданої вулиці не було. Та й вулиці були якісь не такі. Жодного натяку на крамниці. Я йшов вулицею, будинки якої ніде не мали вхідних брам, тільки щільно замкнені, більматі від відблисків місяця вікна. З другого боку цих будинків, — міркував я про себе, — повинна бути справжня вулиця з входом. Занепокоєно додав кроку, в душі вже нехтував з наміру відвідати ті крамниці. Лиш би чимдуж вибратися звідси в більш знайомі околиці міста. Охоплений тривогою — де ж вона мене виведе? — я наближався до кінця вулиці. І вийшов на широкий, рідко забудований, дуже довгий та прямий гостинець. Тут я зразу ж відчув подих широкого простору. При дорозі чи в глибині садочків стояли мальовничі вілли — чепурні будинки багатіїв. В проміжках між ними виднілись парки і мури садів. Картина віддалено нагадувала вулицю Лішнянську в її нижньому, рідко відвідуваному кінці. Розпушене тисячами баранців, срібною лускою неба місячне світло було блідим, проте ясним, як день — і тільки парки та сади чорніли в цьому срібному краєвиді.

Більш уважно приглянувшись до одного з будинків, я прийшов до висновку, що переді мною задня, а тому ніколи не бачена мною сторона гімназії. Я, власне, підходив до брами, котра, на мій подив, була відчинена, сіни освітлені. Ввійшовши, я опинився на червоному хіднику коридора. Я розраховував непомітно прокрастись будинком і вийти передньою брамою, чим значно скоротити шлях.

Але згадав, що о пізній годині в класі вчителя Арента ще повинно йти одне з тих додаткових пізніх нічних занять, на які ми збиралися зимової пори, загорівшись шляхетним запалом оволодіти рисунком, яким надихав нас той чудовий вчитель.

Маленький гурт ревнителів майже губився в великому темному залі, на стінах котрого бовваніли і ламалися тіні наших голів, відкинуті двома малесенькими свічками, що горіли в шийках пляшок.

Чесно кажучи, тими годинами ми малювали мало, та й вчитель був не дуже вимогливим. Дехто приносив з дому подушки й укладався на лави,

щоб впасти в обійми легкої дрімоти. І тільки найпильніші й далі малювали під самою свічкою, в жовтому кружальці її світла.

Як правило, в очікуванні вчителя ми довго нудились сонними розмовами. Аж нарешті відкрилися двері його кімнати і появлявся він — маленький, з красивою бородою, повний езотеричних усмішок, тактовних умовчувань і аромату таємничості. Він швидко зачиняв за собою двері кабінету, через які тієї хвилі за його спиною тиснувся натовп гіпсових тіней, класичних фрагментів, скорботних Ніоб, Данаїд і Танталідів — весь сумний і безплідний Олімп, який роками скнів в цьому музеї гіпсів. Сутінки тої кімнати ще вдень мутніли, сонно переливались від гіпсових мрій, порожніх поглядів, блідих овалів і спрямованих в ніщо задум. Деколи ми полюбляли наслуховувати під дверима тишу, повну зітхань і шептів того крушіючого в павутинні руйновища, того розпадаючого в нуді і одноманітності присмерку богів.

Сповнений гідності вчитель статечно походжав вздовж пустих лав, серед котрих ми, розкидані малими групками, щось малювали в сірому відсвіті зимової ночі. Було затишно і сонно. Де-не-де мої товариші укладалися спати. В пляшках поволі догасали свічки. Вчитель поринав в глибоку, повну старих фоліантів, старомодних ілюстрацій, естампів та друків шафу. Між езотеричних жестів показував нам старі літографії вечірніх пейзажів, нічних гущавин, чорних алей зимових парків на білих місячних доріжках.

В сонних розмовах непомітно точився час, і біг нерівномірно, немов зав'язував на рівному плині годин вузли і раз за разом ковтав цілі шматки його тривання. І ось незбагненно, без переходу, ми вже зграйкою повертаємось по білій засніженій алеї, облямованій чорними сухими хащами кущів, додому. І йдем молочним оманливим днем далеко за північ вздовж волохатого берега темряви, зачіпаємо ведмеже хутро гущини, що потріскує ясної безмісячної ночі у нас під ногами. Розпорошена в білизні того світла, витрушена з снігу, з білого повітря, з молочного простору, ніч — як сірий папір естампу, на котрому глибокою чорнотою плетуться кресли і шрафірунки густих чагарів. Тепер, далеко

за північ, вона відтворює серії ноктюрнів, нічних штихів вчителя Арента, розвиває його фантазії далі.

В чорній гущині парку, в волохатих хутрах хащів, у воросі крихкого ріща подекуди темніють ніші — повні снувань, таємних жестів, безладних розмов на мигах гнізда найглибшої пухнастої чорноти, В них затишно і тепло. Ми в своїх волохатих пальто забираємся туди на літній м'який сніг, їмо горіхи, яких вдосталь в ліщинових гущах тієї ярої зими. Заростями прослизають і принюхуються пухнасті й витягнуті на своїх коротких лапках куниці, ласиці та іхневмони, від них чути кожухами. Напевно, між них не бракує і випатраних та лисих експонатів шкільного кабінету, котрі відчули цієї білої ночі в свому порожньому нутрі голос старого інстинкту, голос гону і повернулись до нетрів, щоб згоріти життям коротким й ілюзорним.

Але поволі фосфоресценція весіннього снігу мутніє і гасне й насувається густа досвітня темрява. Дехто з нас в темному снігу засинає, інші додибують в гущинах брам до своїх домівок, навпомацки забираються до темних покоїв, в сон батьків і братів, в глибоке сопіння, яке наздогнали на своїх опівнічних шляхах.

Ці нічні сеанси були для мене повні таємного чару, тому й тепер я не міг упустити нагоди заглянути до класу рисунку, постановивши, що затримаюсь там не більш, ніж на хвилю. Та коли почав підійматись задніми, повними гучного резонансу, кедровими сходами, то зрозумів, що я в чужому й невідомому мені крилі будинку.

Ані найменший шерх не порушував урочостої тиші. Коридори тут були обширні й вислані плюшевим килимом, вони вражали своєю вишуканістю. На їх заворотах світили маленькі, приглушені лампи. Проминувши одне таке коліно, я опинився в ще більшому коридорі, вбраному з пишнотою палацу. Одна його сторона широкими скляними аркадами відкривалась всередину житла. Зразу ж перед очима починалась і тікала в глибину довга, розкішно прибрана анфілада кімнат. Ковзнувши по шпалері єдвабної оббивки, позолочених зеркал, коштовних меблів і кришталевих

люстр, погляд тонув в пухнастих нетрях старовинних, повних кольорового виру й мінливих арабесок, спутаних гірлянд і зацвітаючих квітів кімнат. Глибоку тишу порожніх салонів порушували тільки потайні погляди, якими обмінювались між собою зеркала, та сполохи арабесок, котрі пробігали вздовж стін високо по карнизах і губились в ліпних прикрасах білих стель.

З подивом і повагою я зупинився перед цією пишністю, здогадавшись, що моя нічна ескапада несподівано привела мене в директорське крило, до його приватного помешкання. Заворожено я стояв з калатаючим серцем, при найменшому звуці готовий до втечі. Як виправдав би я моє нічне шпигування, моє зухвале вторгнення? В якомусь з глибоких плюшевих фотелів незауважена та тиха могла сидіти донечка директора, щоб раптом підняти на мене понад книжкою свої очі — чорні спокійні очі пророчиці, погляду котрих ніхто з нас не міг витримати. Але якщо б я, не сповнивши прийнятого плану, повернув з середини шляху, то вважав би це боягузством. Зрештою, в повних розкоші покоях, освітлених притьмареним світлом цієї невизначеної пори, панував глибокий спокій. В аркадах коридору на другому кінці чималого салону виднілись великі склені двері на терасу. Навколо було тихо, і це додавало відваги. Мені вже здавалось не таким ризикованим спуститись ще парою сходин, які провадили до залу, кількома стрибками подолати великий коштовний килим і опинитись на терасі, з якої можна легко дістатися на добре відому мені вулицю.

Так і вчинив. Спустившись на паркет салону під великі пальми, які вистрілювали з вазонків аж до арабесок стелі, я помітив, що, власне кажучи, знаходжусь на нейтральному ґрунті, оскільки салон не має передньої стінки. Він був певного роду великою лоджією, з котрої кілька східців вело до міської площі. Це була ніби віднога площі, і деякі меблі стояли вже на бруці. Зіскочивши кількома камінними сходинами я, знову опинився на вулиці.

Сузір'я вже були над головою, зірки перекрутилися на другу сторону, але місяць, закутаний в перини хмарок, які осявались від його невидимої

присутності, здавалось, зібрався в далеку дорогу і, заглиблений в свої складні небесні процедури, й не думав про світанок.

На вулиці чорніло кілька розбитих і розхитаних, як скалічілі, дрімаючі краби чи таргани, фіакрів. Візничий нахилився з високих кізлів. Мав дрібне, червоне і добродушне обличчя. "Їдем, паничу?" — запитав він. Повіз струснувся всіми суглобами та з'єднаннями свого багаточленного тіла й рушив.

Але хто такої ночі довіряється забаганкам невідомо якого візника? В клекоті шпиць, дуднінні коша і буди я не міг порозумітися з ним щодо мети нашої подорожі. На все він недбало й поблажливо кивав головою і щось наспівував — їхав окружним шляхом через місто.

Перед якимось шинком стояла група візників, вони приязно замахали йому руками. Він щось радісно відповів, по чому, не зупинивши повозу, кинув мені на коліна віжки, зліз з кізлів і пристав до гурту товаришів. Кінь, старий мудрий візничий кінь, побіжно озирнувся і поїхав далі своїм монотонним дорожнім підтюпцем. Власне кажучи, кінь будив довіру — виглядав мудрішим, ніж візничий. Але правити я не вмів — потрібно було покластись на його волю. Ми виїхали на оточену з обох боків садами приміську вулицю. Сади в міру посування непомітно переходили в лісові парки, а ті — в ліси.

Ніколи не забуду тієї світосяйної подорожі найяснішої зимової ночі. Кольорова карта неба розрослася безмірним куполом, на котрому громадились накреслені лініями небесної географії фантастичні суходоли, океани і моря. Повітря стало легким і променистим, як срібний газ. Пахло фіалками. З-під вовняного, як білі смушки, снігу витикалося тремке сон-зілля з леліткою місячного світла в тендітному келиху. Весь ліс немов ілюмінував тисячами вогників, зірок, якими щедро сипав грудневий небозвід. Повітря дихало якоюсь таємничою весною, невловимою чистотою снігу і фіалок. Місцевість стала гористою. Лінії узгір, волохаті від голого гілля дерев, як блаженні зітхання, підносились

в небо. На тих щасливих схилах я бачив цілі групи подорожніх, котрі серед моху і хмизу збирали опалі та мокрі від снігу зорі.

Та ось шлях став стрімкішим, кінь сковзався і з трудом тягнув граючий всіма своїми суглобами повіз. Я був щасливий. Легені пили ту блаженну весну повітря, свіжість зірок і снігу. Перед грудьми коня збирався щораз вищий і вищий бурун білої снігової піни. Він з силою пробивався чистою й свіжою масою снігу. І нарешті став.

Я вийшов із фіакра. Він, звісивши голову, тяжко дихав. Я притулив його чоло до грудей, в великих чорних очах блищали сльози. І тільки тоді я помітив на його животі округлу чорну рану. — "Чому ти мені не сказав?" — шепотів я крізь сльози. — "Задля тебе, мій любий" — відповів він і став крихітним, як дерев'яний коник. Я покинув його.

Я почував себе на диво легко і щасливо. Застановився над тим, чи чекати на малий місцевий потяг, котрий сюди заїжджав, чи повернутись до міста пішки. Потім почав спускатися стрімким лісовим серпантином — спочатку йшов легким, пружним кроком, а потім, набравши розгону, перейшов на розгонистий щасливий біг, котрий зразу ж перейшов в ковзання, як на лижвах. Я міг як завгодно змінювати швидкість й спрямовувати рух легкими поворотами тіла.

Поблизу міста я загальмував той тріумфальний біг, змінивши його на звичний вільний крок. Місяць висів ще високо. Трансформації неба, метаморфози його численних склепінь, що рафінувалися в щораз майстерніших конфігураціях, не мали кінця. Як срібна астролябія, небо відкривало тієї ночі свій чародійський внутрішній механізм і безкінечними еволюціями демонструвало золотисту математику своїх коловоротів та законів.

На ринку я зустрів людей, котрі вийшли на прогулянку. Всі, зачаровані видовиськом тієї ночі, мали піднесені й срібні від магії неба

обличчя. Гаманець мене вже не цікавив. Батько, поринувши в свої дивацтва, напевно, вже забув про цю втрату, а матір'ю я не піклувався.

Такої єдиної в році ночі приходять щасливі думки, натхнення, віщі дотики перста Божого. Повний помислів та інспірацій, я вже хотів попрямувати додому, коли мене перейшли з книжками під пахвами товариші. Розбуджені ясністю ночі, яка не хотіла закінчуватись, вони дочасу вийшли до школи.

Стрімкою вулицею, якою віяв легіт фіалок, ми цілим гуртом рушили на прогулянку, так і не певні, чи то ще магія ночі сріблилася на снігу, чи вже загорялась зоря світання.

Переклав Тарас ВОЗНЯК